

KONGREGACJA
DO SPRAW INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO
I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

**Ekonomia
w służbie charyzmatu i misji**

Boni dispensatores multiformis gratiae Dei
(1 P 4, 10)

UKIERUNKOWANIA

Wydawnictwo Ojców Franciszkanów
Niepokalanów 2019

Tytuł oryginalny:
Economia a servizio del carisma e della missione

© 2018 – Amministrazione del Patrimonio della Sede
Apostolica e Libreria Editrice Vaticana

Okładka:
Marko Ivan Rupnik, *La pesca miracolosa*, mosaico Cappella
della Conferenza episcopale spagnola Madrid (Spagna)
© Centro Aletti 2011

Redakcja naukowa:
o. dr Robert Leżohupski OFMConv.

Korekta:
Joanna Wójcik

Tłumaczenie:
Magdalena Jagiełło

Skład:
Piotr Górski

© Copyright for this edition by
Wydawnictwo Ojców Franciszkanów Niepokalanów

ISBN 978-83-7766-171-0

Wydawnictwo Ojców Franciszkanów Niepokalanów

Paprotnia, ul. O. M. Kolbego 5, 96-515 Teresin

tel.: 46 864 22 08

e-mail: wydawnictwo@niepokalanow.pl

e-sklep: wydawnictwo.niepokalanow.pl

fb: Wydawnictwo Ojców Franciszkanów Niepokalanów

Niepokalanów 2019

Wprowadzenie

1. *Jako dobrzy szafarze różnorodnej łaski Bożej służcie sobie nawzajem tym darem, jaki każdy otrzymał* (1 P 4, 10).

Pierwszy List św. Piotra nawiązuje do przeciwności, jakich doświadczały wspólnoty chrześcijańskie w diasporze rzymskiej pod koniec I wieku: czasu szczególnej próby dla Kościoła, który otrzymuje pismo o wysokiej wartości teologicznej. Tekst jest skierowany do chrześcijan wywodzących się z pogaństwa, do *wybranych, przybyszów wśród rozproszenia w Poncie, Galacji, Kapadocji, Azji i Bitynii* (1, 1). Piotr pragnie zachęcić do *trwania w łasce Bożej* (5, 12), wzywa do stałości, do cierpliwej wytrwałości (1, 13; 4, 19; 5, 7-8) wobec prób i trudności.

Rozdział czwarty składa się w szczególności z trzech obrazów. Pierwszy ukazuje analogię między cierpieniem, jakie Chrystus poniósł we własnym ciele, a uczuciami, jakie powinny ożywiać chrześcijan (ww. 1-2). Drugi dotyczy „odmiennej” konotacji chrześcijan w kontekście społecznym, w którym żyją (ww. 3-6). Ostatni obraz wychodzi od perspektywy eschatologicznej i zwraca uwagę na dynamikę komunii w życiu chrześcijan, zawiera też dokładne i cenne wskazania (ww. 7-11).

Werset 10: *Jako dobrzy szafarze różnorodnej łaski Bożej służcie sobie nawzajem tym darem, jaki każdy otrzymał, przedstawia cechy tego, kto, podążając za Chrystusem i Jego Ewangelią, jest przepelniony łaską, to znaczy obfitością darów, które rozlewają się w życiu każdego wierzącego. Piotr wzywa zatem do przeżywania własnego daru (*chárisma*) z pozycji sług (*diakonìa*), stania się szafarzami (*oìkonòmoi*) łaski (4, 10).*

Dary otrzymane od Boga nazywają się charyzmatami, z greckiego *charis* pochodzącego od czasownika *charizomai*, który oznacza: ofiarowywać, być hojnym, wspniałomyślnym, dawać darmo.

Termin *chárisma* w Nowym Testamencie jest używany tylko w odniesieniu do darów pochodzących od Boga. Żaden pojedynczy charyzmat nie jest darem przyznanym wszystkim, lecz darem szczególnym, którego Duch udziela „tak, jak chce” (1 Kor 12, 11)¹.

Chrześcijanin jest zatem wezwany do stawiania się zarządcą, szafarzem różnorodnej łaski – która wyraża się także poprzez charyzmaty – i jest zaproszony do „puszczenia jej w obrót” na rzecz wszystkich. Każdy dar jest żarliwym wyrazem niezmiernego dziedzictwa łaski ze strony Boga. Każdy członek wspólnoty zatem, bogaty takim darem, jest członkiem aktywnym

1 Por. Kongregacja Nauki Wiary, List *Iuvenescit Ecclesia* do biskupów Kościoła katolickiego na temat relacji między darami hierarchicznymi a charyzmatycznymi dla życia i misji Kościoła, Rzym (15 maja 2016), 4, <https://episkopat.pl/en/relacja-miedzy-darami-hierarchicznymi-a-charyzmatycznymi-list-kongregacji-nauki-wiary/> [dostęp: 29 września 2018].

i współodpowiedzialnym za życie wspólnotowe, wiedząc, że to, co posiada do dyspozycji, nie jest jego, lecz jest darem, który należy strzec, aby przynosił owoce w określonym celu: dobra wspólnego, ponieważ „można je osiągać, pomnażać i chronić tylko razem, także z uwagi na przyszłość”². Dobro wspólne, które oddaje do dyspozycji wielorakość darów, w służbie jedni drugim, poprzez którą rozwija się zbawczy plan Boga na korzyść każdego mężczyzny i każdej kobiety.

2. W zbawczym planie Boga Kościół jest „jak wierny i roztropny zarządca, którego zadaniem jest uważna troska o to, co zostało mu powierzone”. Zatem „jest świadomy odpowiedzialności, jaką stanowi baczne sprawowanie pieczy i zarządzanie własnymi dobrami w świetle jego misji ewangelizacji, ze szczególną troską o potrzebujących”³.

Aktualny moment historyczny niesie dla życia konsekrowanego wezwanie do zmierzenia się z powszechnym spadkiem powołań i utrzymującym się kryzysem ekonomicznym. Taka sytuacja przynagła,

2 Papieska Rada Iustitia et Pax, Kompendium Nauki Społecznej Kościoła, Rzym (2 kwietnia 2004), § 164, http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_pl.html [dostęp: 16 września 2018].

3 Franciszek, List apostolski w formie motu proprio *Fidelis dispensator et prudens* ustanawiający nową strukturę koordynacyjną ekonomicznych i administracyjnych spraw Stolicy Apostolskiej i Państwa Watykańskiego (24 lutego 2014), *incipit* (przekład własny tłum.).

by „z realizmem, ufnością i nadzieją wziąć na siebie odpowiedzialność, jakiej wymaga od nas sytuacja świata, potrzebującego głębokiej odnowy kulturowej i odkrycia zasadniczych wartości, na których można budować lepszą przyszłość. Kryzys zmusza nas do przemyślenia na nowo naszej drogi, do przyjęcia nowych reguł i znalezienia nowych form zaangażowania, do korzystania z pozytywnych doświadczeń, a odrzucania negatywnych. W ten sposób kryzys staje się *okazją do rozeznania sytuacji i czynienia nowych projektów*. Z takim nastawieniem, raczej ufności niż rezygnacji, należy stawić czoło obecnym trudnościom”⁴.

W tej perspektywie instytucji życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego są wezwane do bycia *dobrymi rządcami* charyzmatów otrzymanych od Ducha Świętego również poprzez zarządzanie i administrowanie dobrami.

3. W ostatnich latach niemało instytucji życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego musiało stawić czoła problemom natury ekonomicznej. Można by powiedzieć, że rosnącemu zmniejszaniu się sił odpowiadało narastanie trudności. Niedostateczne przygotowanie i brak projektów często były przyczyną wyborów ekonomicznych, które nie tylko zagroziły dobrom, lecz także samemu przetrwaniu instytucji.

4 Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate* (29 czerwca 2009), 21, http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html [dostęp: 16 września 2018].

Kongregacja do spraw Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, zważając na tę sytuację, przynagliła instytuty i stowarzyszenia do zwiększenia świadomości w kwestii znaczenia materii ekonomicznej, dostarczając kryteriów i praktycznych wskazań do zarządzania dobrami.

W kontekst ten wpisały się dwa *sympozja międzynarodowe* na temat zarządzania dobrami. Pierwsze sympozjum na temat „Zarządzanie dobrami kościelnymi instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostolskiego w służbie ludzkości i misji Kościoła”⁵ odbyło się w marcu 2014 roku, opracowano po nim „Wytyczne dotyczące zarządzania dobrami w instytutach życia konsekrowanego i stowarzyszeniach życia apostolskiego”⁶, opublikowane 2 sierpnia

5 Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *La gestione dei beni ecclesiastici degli Istituti di vita consacrata e delle Società di vita apostolica a servizio dell'humanum e della missione nella Chiesa. Atti del Simposio Internazionale* (Rzym, 8-9 marca 2014), LEV, Watykan 2014.

6 Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, List okólny *Wytyczne dotyczące zarządzania dobrami w Instytutach Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeniach Życia Apostolskiego*, Rzym (2 sierpnia 2014), <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/kongregacja--instytutow-zycia-konsekrowanego-i-stowarzyszen-zycia--apos-tolskiego/listy-kongregacja-instytutow-zycia-konsekrowanego-i-stowarzyszen-zycia-apostolskiego/2014-08-02-list-okolny-wy-tyczne-dotyczace-zarzadzania-dobrami-w-instytutach-zycia-konsekrowanego-i-stowarzyszeniach-zycia-apostolskiego-45437/> [dostęp: 16 września 2018].

2014 roku. Wytyczne i zasady zarządzania dobrami zostały zaproponowane instytutom „jako pomoc ku temu, by z nową odwagą i profetyzmem odpowiadały na wyzwania naszych czasów, wciąż pozostając proroczym znakiem miłości Boga”⁷.

W kolejnym okresie, w centrum uwagi Dykasterii znalazła się istotność dzieł. O ile I sympozjum charakteryzowało się wezwaniem do umiejętności zdawania sprawy i obowiązku sprawowania pieczy nad dobrami, czujności i kontroli ze strony przełożonych, to II sympozjum „W wierności charyzmatowi nowe spojrzenie na ekonomię”, które odbyło się w listopadzie 2016 roku, skoncentrowało się na istotności charyzmatycznej.

4. Zgodnie z bogatym nauczaniem Papieża Franciszka, niniejszy dokument – w łączności z tekstem „Wytycznych” – ma na celu:

– podążanie drogą kościelnej refleksji na temat dóbr i zarządzania nimi, przy wykorzystaniu również sugestii przełożonych instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego przekazanych na zaproszenie Dykasterii⁸;

– przywołanie i wyjaśnienie pewnych aspektów norm kanonicznych dotyczących dóbr tymczasowych, ze szczególnym odniesieniem do procedury Kongregacji do spraw Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego;

⁷ Tamże, *incipit*.

⁸ Tamże.

– zasugerowanie pewnych narzędzi planowania i programowania związanych z zarządzaniem dziełami;

– przynaglenie instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, na wszystkich poziomach, od przełożonych do członków, do nowego spojrzenia na ekonomię w wierności charyzmatowi, aby być „również dziś dla Kościoła i dla świata awangardą uwrażliwienia na wszystkich ubogich i na wszelkie rodzaje nędzy – materialnej, moralnej i duchowej, dzięki przewycięzaniu wszelkiego egoizmu w myśl logiki Ewangelii, która uczy zawierzenia Bożej opatrności”⁹.

9 Franciszek, Przesłanie do uczestników międzynarodowego sympozjum na temat: „Zarządzanie dobrami kościelnymi instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego w służbie ludzkości i misji Kościoła”, Rzym (8 marca 2014), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/sympozjum-zakony_08032014.html [dostęp: 23 września 2018].

Ekonomia jest narzędziem misyjnego działania Kościoła

14. Myślenie o ekonomii włącza w proces humanizacji, który czyni nas, wyrażając to łacińskim terminem *humanissimi*, osobami w najpełniejszym tego słowa znaczeniu, świadomymi samych siebie i swojej relacji-misji w świecie: „Ja jestem misją na ziemi, i dlatego jestem w tym świecie”³⁷.

Przy okazji pierwszego sympozjum dla ekonomów generalnych Ojciec Święty przypominał: „Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego były zawsze głosem prorockim i żywym świadectwem nowości, jaką jest Chrystus [...]. To przeżywane z miłością ubóstwo jest solidarnością, dzieleniem się z innymi i miłosierdziem, a wyraża się we wstrzemięźliwości, w poszukiwaniu sprawiedliwości i w radości z tego, co istotne, aby przestrzec przed materialnymi bożkami, które przesłaniają prawdziwy sens życia”³⁸.

Ubóstwo osób konsekrowanych musi być zatem przepełnione miłością, a nie teoretyczne³⁹. Silnie kon-
testuje ono idolatrię mamony, stanowiąc propozycję

37 Por. Franciszek, Adhortacja apostołska *Evangelii gaudium* (24 listopada 2013), 273.

38 Franciszek, Przesłanie do uczestników międzynarodowego sympozjum na temat: „Zarządzanie dobrami kościelnymi instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego w służbie ludzkości i misji Kościoła”, Rzym (8 marca 2014).

39 Por. tamże.

profetycznego wezwania wobec społeczeństwa, które, w wielu częściach zamożnego świata, ryzykuje utratę wyczucia miary i znaczenia rzeczy. Dlatego też dzisiaj, bardziej niż w innych czasach, to wezwanie spotyka się również z uwagą wśród tych, którzy, będąc świadomi ograniczoności zasobów naszej planety, nawiązują do szacunku i ochrony stworzenia poprzez ograniczanie konsumpcji, wstrzeźliwość, należyte ograniczanie własnych pragnień.

Jeśli dziedzina ekonomii jest narzędziem, jeśli pieniądz ma służyć, a nie rządzić, to koniecznie trzeba patrzeć na charyzmat, na kierunek, na cele, na znaczenie, na społeczne i kościelne implikacje wyborów ekonomicznych, których dokonują instytucje życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego⁴⁰.

15. Potwierdzenie instrumentalności dóbr doczesnych wobec realizacji celów pochodzi z samego pojęcia dobra kościelnego. Dobra instytucji są bowiem dobrami kościelnymi (kan. 634, § 1). Za takie uważa się dobra, które należą do publicznych osób prawnych (kan. 1257, § 1) ustanowionych do celu odpowiadającego misji Kościoła (kan. 114, § 1), „by wykonywały w imieniu Kościoła [w oznaczanym zakresie] własne zadania im zlecone dla publicznego

40 Por. Franciszek, Przesłanie do uczestników drugiego sympozjum międzynarodowego na temat: „W wierności charyzmatowi nowe spojrzenie na ekonomię instytucji życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego”, Rzym (25 listopada 2016).

dobra” (kan. 116, § 1). Dobra instytutów zatem „służą tym samym celom w ewangelicznym sposobie promowania osoby ludzkiej, misji, solidarnego i charytatywnego dzielenia się z Ludem Bożym: szczególnie troska o ubogich i pomoc dla nich, przeżywane jako wspólne zaangażowanie, mogą dać instytutowi nową żywotność”⁴¹. Jak utrzymuje konstytucja soborowa *Gaudium et spes*, Kościół „posługuje się rzeczami doczesnymi w stopniu, w jakim wymaga tego posłannictwo”, a nawet „powinien się wyrzekać korzystania z niektórych formalnie nabytych praw, gdy stwierdzi, że z powodu ich używania kwestionowana jest autentyczność jego świadectwa”⁴².

Wierność charyzmatowi i misji pozostaje zatem podstawowym kryterium dla oceny dzieł⁴³, bowiem „rentowność nie może być jedynym kryterium, jakie należy wziąć pod uwagę”⁴⁴.

41 Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Ukierunkowania. Młode wino, nowe bukłaki. Życie konsekrowane od Soboru Watykańskiego II i wyzwania nadal otwarte*, Rzym (6 stycznia 2017), 28, tłum. s. J. Olech USJK, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2017, s. 60.

42 Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 76, dz. cyt., s. 92.

43 Por. Franciszek, Przesłanie do uczestników drugiego sympozjum międzynarodowego na temat: „W wierności charyzmatowi nowe spojrzenie na ekonomię instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostolskiego”, Rzym (25 listopada 2016).

44 Franciszek, Encyklika *Laudato si'* (24 maja 2015 r.), 187.

Nowe przemyslenie ekonomii musi nastapic poprzez uwazne rozeznawanie: sluchanie Slowa Bozego i historii. Niestrudzone zaangazowanie w rozeznawanie pozwoli w ten sposob, z tworcza przenikliwoscia i otwartym sercem, wybierac dzieła, które proponują nową godność „osobom będącym ofiarami odrzucenia, słabym i kruchym: dzieciom w łonach matek, najuboższym, chorym, osobom starszym, ciężko upośledzonym”⁴⁵. W liście skierowanym do wszystkich konsekrowanych z okazji Roku Życia Konsekrowanego Papież Franciszek pisał: „Oczekuję od was konkretnych działań na polu przyjmowania uchodźców, bliskości względem ubogich, kreatywności w katechezie, w głoszeniu Ewangelii, we wprowadzaniu w życie modlitwy. Dlatego zalecam wam usprawnienie struktur, wykorzystanie wielkich domów na dzieła bardziej odpowiadające na aktualne potrzeby ewangelizacji i miłosierdzia, dostosowanie dzieł do nowych potrzeb”⁴⁶.

Jednocześnie niezbędna jest odnowiona świadomość, by przewycięzać mentalność asystencjalizmu,

45 Franciszek, Przesłanie do uczestników drugiego symposium międzynarodowego na temat: „W wierności charyzmatowi nowe spojrzenie na ekonomię instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego”, Rzym (25 listopada 2016).

46 Franciszek, List apostołski Papieża Franciszka do zakonnic i zakonników na rozpoczęcie Roku Życia Konsekrowanego, Rzym (21 listopada 2014), 2, https://opoka.org.pl/biblioteka-/W/WP/franciszek_i/listy/zycie-konsekrowane-or_21112014.html [dostęp: 29 września 2018].

który pokrywa straty bez rozwiązywania problemów w zarządzaniu i powoduje bardzo poważną szkodę, ponieważ trwoni zasoby, które mogłyby zostać spożytkowane w innych dziełach miłosierdzia⁴⁷.

Instytuty muszą się więc martwić nie tylko o skutki swojego zarządzania, lecz również o cały iter (przebieg) procesu ekonomicznego. „Nauka społeczna Kościoła zawsze utrzymywała, że *sprawiedliwość odnosi się do wszystkich etapów działalności ekonomicznej [...]. Tak więc każda decyzja ekonomiczna ma konsekwencje o charakterze moralnym*. Dlatego kanony sprawiedliwości muszą być szanowane od samego początku, podczas trwania procesu ekonomicznego, a nie po wszystkim lub ubocznie⁴⁸”.

Ewangeliczna ekonomia współdzielenia i komunii

16. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego są wezwane do poszukiwania nowych „sposobów rozumienia ekonomii i postępu⁴⁹”. Braterstwo, solidarność, sprzeciw wobec obojętności, darmowość są najbardziej podstawowym środ-

47 Por. Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego, List okólny *Wytyczne dotyczące zarządzania dobrami w Instytutach Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeniach Życia Apostołskiego*, Rzym (2 sierpnia 2014), 1.1.

48 Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate* (29 czerwca 2009), 37.

49 Franciszek, Encyklika *Laudato si'* (24 maja 2015), 16.

Spis treści

Wprowadzenie / 7

I. Żywa pamiątka Chrystusa ubogiego / 15

Ubóstwo Chrystusa, nowość Ewangelii / 15

Ku „ciału Chrystusa” / 19

Ekonomia z ludzką twarzą / 23

Ekonomia jest narzędziem

misyjnego działania Kościoła / 26

Ewangeliczna ekonomia

współdzielenia i komunii / 30

Formacja w wymiarze ekonomicznym / 33

Pilna potrzeba nadania twarzy prorocत्वu / 36

II. Spojrzenie Boga: charyzmat i misja / 39

Wysiłek dla przyszłego Królestwa / 39

Spoglądanie poza: rozeznawanie / 42

Tworzenie projektów / 44

Charyzmaty: znaczenie eklezjalne / 46

Charyzmaty: zdolność zintegrowania się / 49

III. Wymiar ekonomiczny i misja / 55

Stabilność dzieł / 55

Majątek stały / 60

Odpowiedzialność, przejrzystość i zaufanie / 64

Archiwum / 67

Cztery zasady *Evangelii gaudium* / 69

IV. Wytyczne operacyjne / 75

Władza ekonomii / 79

Administrowanie i zarządzanie majątkiem / 89

Relacje w Kościele / 109

Zakończenie / 115

Postscriptum do wydania polskiego

Dobra doczesne i zarządzanie nimi w instytucie

zakonnym (Robert Leżohupski OFMConv.) / 119